

Fundacja na Rzecz Dwujęzyczności

Scenariusz cyklu lekcji języka polskiego

Komu dziś potrzebne są gwary?

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji w ramach programu Nasze tradycje.

Autorka	Agnieszka Jaroma	
Grupa docelowa, w tym wiek uczestników (jeśli istotne)	Uczniowie klasy 8 szkoły podstawowej	
Rodzaj zajęć, przedmiot	Język polski	
Temat, tytuł	Komu dziś potrzebne są gwary?	
Słowa kluczowe	rozumienie informacji, kompetencje uczenia się, świadomość kulturowa, językowy obraz świata, gwara	
Krótki opis zajęć	Zajęcia wykorzystujące doświadczenie działania w terenie i badania znajomości gwary, mające na celu budowanie świadomości kulturowej i postawy refleksyjnej wobec wartości języka. Cykl lekcji powinien być realizowany po zakończeniu cyklu lekcji pt. „Pójdźmy z regionalizmami między ludzi”.	
Czas trwania	2-3 lekcje po 45 minut	
Cele zajęć	CEL 1. Uczeń czyta ze zrozumieniem tekst nieliteracki. CEL 2. Uczeń doskonali umiejętność formułowania precyzyjnych pytań. CEL 3. Uczeń docenia wartość niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jakim jest gwara i podchodzi do niego z szacunkiem. CEL 4. Uczeń świadomie korzysta z pojęcia „językowy obraz świata”.	
Kryteria sukcesu, efekty uczenia się	Po zajęciach, uczniowie: KS 1. wyjaśniają różnicę między gwarą, dialektem a językiem literackim, odwołując się do informacji zawartych w tekście, KS 2. definiują pojęcia <i>gwara</i> i <i>dialekt</i> w kontekście społecznym i historycznym, KS 3. świadomie i poprawnie wykorzystują pojęcie <i>językowy obraz świata</i> w swojej wypowiedzi ustnej lub pisemnej. KS 4. formułują precyzyjne pytania dotyczące funkcji gwar i dialektów w kulturze oraz tożsamości lokalnej. KS 5. uzasadniają znaczenie pielęgnowania gwar i dialektów jako elementu niematerialnego dziedzictwa kulturowego.	Powiązanie z celami C 1 z KS 1 C 2 z KS 2 C 3 z KS 4, KS 5 C 4 z KS 3
Metody, techniki, formy pracy	pogadanka, dyskusja moderowana, praca w grupach, praca z tekstem	

STRUKTURA ZAJĘĆ

Aktywność	Czas trwania	Czynności osoby prowadzącej	Czynności uczestników	Niezbędne materiały i sprzęt
Wprowadzenie	10 minut	1. Nauczyciel zapisuje na tablicy słowo „język” i prosi uczniów o podanie pięciu rzeczy lub czynności, które im się z nim kojarzą, nie zawężając znaczenia tego pojęcia. 2. Nauczyciel zapisuje na tablicy skojarzenia uczniów bez ich grupowania. 3. Nauczyciel prosi uczniów o refleksję, czy zapisane skojarzenia tworzą grupy tematyczne. 4. Nauczyciel zadaje pytanie, z czego mogą wynikać różnice w skojarzeniach i wprowadza do rozmowy pojęcie doświadczenia językowego i kulturowego.	Uczniowie zapisują skojarzenia, następnie starają się pogrupować klasowe zapisy, by zauważyć różne rozumienie i zakres znaczeniowy. Podejmują refleksję, z czego ta różnica może wynikać – jak mają się one do doświadczeń językowych/kulturowych człowieka.	
Przygotowanie do zadania głównego	15 minut	Nauczyciel wyjaśnia uczniom cele pracy podczas lekcji: 1. Refleksja nad tym, czym jest językowy obraz świata – co oznacza to pojęcie i jakie (jeśli w ogóle) ma znaczenie w życiu młodego człowieka. 2. Budowanie doświadczeń językowych oraz krytyczna analiza wniosków wyciągniętych na podstawie ankiet (scenariusz nr 1). 3. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: czy znajomość nowych słów prowadzi do poszerzenia obrazu świata? Po przedstawieniu celów lekcji nauczyciel zaprasza uczniów do sformułowania trzech pytań, na które będą poszukiwać odpowiedzi podczas zajęć (zgodnie z ich rozumieniem przedstawionych celów).	Uczniowie, słuchając celów lekcji, zapisują pytania kluczowe. Na podstawie własnego rozumienia postawionych przez nauczyciela celów.	Publikacja „Między słowami” – przedmowa, a szczególnie akapit drugi (str. 5), który rozdajemy uczniom do wklejenia do zeszytu.

Praca z tekstem.	20 minut	1. Nauczyciel łączy uczniów w pary. 2. Nauczyciel czyta uczniom fragment przedmowy i roz- daje do wklejenia, informując, że stanowi on motto dzisiejszej lekcji. Prosi uczniów o weryfikację wcze- śniej sformułowanych pytań – dopisanie lub uszcze- gółowienie. Podpowiada, że pytania mogą dotyczyć także znaczenia słów. 3. Podsumowanie pracy z przedmową: nauczyciel pre- zentuje wypowiedź językoznawcy prof. B. Skowronka. Następnie zachęca uczniów do refleksji, wyjaśnia trudne słowa oraz w toku pogadanki ustala z uczniami najważniejsze treści wypowiedzi naukowca.	1. Po zapoznaniu się z przedmową uczniowie ponownie zastanawiają się nad brzmieniem sformułowanych pytań. W toku dyskusji klasa, wspólnie z nauczycielem, zapisuje na tablicy maksymalnie pięć pytań, na które bę- dzie poszukiwać odpowiedzi. <i>Wskazówka: Najważniejsze, aby uczniowie dostrzegli potrzebę definiowania językowe- go obrazu świata, podjęli refleksję nad tym, czy i dlaczego gwary są ważne w budowa- niu świadomości kulturowej, oraz próbo- wali odnieść te zagadnienia do własnych doświadczeń językowych.</i> 2. Uczniowie wysłuchują wykładu prof. B. Skowronka, a następnie parafrazują jego wypowiedź i wyjaśniają, jak ją rozumieją.	Fragment przedmowy do rozdziału o regionalizmach – załącznik nr 1. Wypowiedź: https://youtu.be/aCFU3WZpHH- s?si=CDpUttERY2zNDPh [dostęp: 14.12.2025] Słowniki języka polskiego/wyrazów obcych. Materiał pomocniczy dla nauczy- ciela lub do wykorzystania w klasie uzdolnionej humanistycznie.
Praca ze słownictwem regio- nalnym – odwołanie się do doświadczeń uczniów.	30 minut	1. Nauczyciel zaprasza uczniów do rozmowy na temat ich doświadczeń związanych z zetknięciem się z regio- nalnymi odmianami języka. Następnie łączy uczniów w zespoły na podstawie regionu, o którym potrafią opowiedzieć z własnego doświadczenia. Polecenie dla grup (czas pracy: 20 minut) a) Wyszukajcie i podkreślcie we wstępie informacje doty- czące regionu, którym się zajmujecie. b) Wypiszcie na kartce najważniejsze informacje o specy- fice języka danego regionu. Skupcie się na przyczynach tej różnorodności (np. doświadczenia historyczne, w tym fakt zaborów). Nauczyciel przypomina o pytaniach kluczowych ustalonych na początku cyklu lekcji. c) Alternatywnie – w celu pogłębienia wiedzy o dialektach i gwarach – nauczyciel może udostępnić uczniom również wstępy do poszczególnych regionalnych odmian języka. W takim przypadku należy wydłużyć czas pracy. <i>Uwaga:</i> Celem lekcji nie jest wdrożenie uczniów w szczegółową wiedzę o języku danego regionu. Obfitość informacji ma służyć refleksji, dostrzeżeniu bogactwa językowego Polski oraz uświadomieniu, że historia i doświadczenia społeczne pozostawiają trwałe ślady w języku.	1. Uczniowie dzielą się własnymi do- świadczeniami dotyczącymi kontaktu z regionalnymi odmianami języka. 2. Pracują w zespołach. 3. Formułują wnioski dotyczące bogac- twa językowego Polski i wpływu do- świadczeń historycznych na język.	Przedmowa do rozdziału „Regionali- zmy” – str. 136-140. Do wyboru: wstępy do poszczegół- nych odmian regionalnych języka. Kartki A4, pisaki.

Prezentacja efektów pracy zespołów.	15 minut	Podczas prezentacji nauczyciel prosi uczniów, aby - oprócz wskazania charakterystycznych cech języka danego regionu - odnieśli się także do doświadczeń z ankiet (czy ludzie znają gwara) oraz do własnej opinii na temat sensu jej poznawania przez młodych ludzi. Przypomina również o pytaniach kluczowych ustalonych na początku cyklu lekcji.	Uczniowie prezentują efekty swojej pracy, odnosząc się również do pytań postawionych przez nauczyciela. <i>Uwaga: Kluczowa jest perspektywa ucznia oraz próba zmierzenia się z pojęciem językowego obrazu świata. Celem lekcji nie jest akademicka, uniwersytecka umiejętność definiowania pojęcia, lecz refleksja osadzona w doświadczeniu uczniów.</i>	Plakaty
Podsumowanie zajęć	2 minuty	Nauczyciel dziękuje uczniom za zaangażowanie i zachęca do podzielenia się wrażeniami z pracy. Zaprasza uczniów do dokończenia zdań, np.: „ <i>Językowy obraz świata to dla mnie...</i> ” lub „ <i>Uważam, że pielęgnowanie znajomości gwary...</i> ”.	Uczniowie dzielą się z nauczycielem wrażeniami, napotkanymi trudnościami oraz wnioskami, które pozostaną z nimi po zakończeniu cyklu lekcji. Proponują własne zakończenia zdań zaproponowanych przez nauczyciela.	
Metody monitorowania osiągnięć uczestników	obserwacja pracy uczniów podczas dyskusji i pracy w zespołach; analiza formułowanych przez uczniów pytań kluczowych; analiza wypowiedzi uczniów w trakcie podsumowania lekcji; refleksja uczniowska wyrażona w dokończeniach zdań			
Lista ewentualnych dodatkowych źródeł, materiałów, przydatnych przy przygotowaniu i prowadzeniu zajęć	Materiał pomocniczy dla nauczyciela: https://zpe.gov.pl/a/jezykowy-obraz-swiata/D1E8NbfAO [dostęp: 14.12.2025]			
Możliwe sposoby indywidualizacji pracy na zajęciach (jeśli dotyczy)	Uczniowie mający trudności z czytaniem mogą otrzymać skróconą wersję wstępu, z której nauczyciel usuwa treści dodatkowe, niezwiązane bezpośrednio z realizacją zadania głównego.			
Jakie potencjalne trudności można napotkać, prowadząc zajęcia?			Jak im zaradzić?	
Potencjalne trudności – niska biegłość w czytaniu tekstu nieliterackiego.			Skrócenie tekstu, usunięcie treści dodatkowych.	

Załącznik nr 1

Język jest (...) ukazywany nie poprzez budowę gramatyczną, leksykologiczną czy składniową, ale jako sposób kształtowania obrazu świata poprzez środki służące wyodrębnianiu i nazywaniu postrzeganych elementów otaczającej ludzi rzeczywistości. Pojmujemy go jako składnik kultury danej zbiorowości, poprzez który buduje ona swój porządek życiowy, swoją tożsamość, system wartości i ocen. Język narodowy jest bardzo zróżnicowany na wielu poziomach, co stanowi o jego bogactwie i urodzie. Aby je opisać całościowo, trzeba by napisać wiele książek. Dlatego dokonaliśmy w tym miejscu pewnego wyboru. Chcemy zaprezentować pewne sposoby mówienia ukształtowane w polszczyźnie, funkcjonujące jako stałe i powtarzalne jej składniki, będące ważnymi nośnikami sensów poznawczych i aksjologicznych.

Między słowami. Językowe klucze do polskiej kultury”, praca zbiorowa. pod red. M. Bogusławskiej, Warszawa 2025, s. 5.